

De Roem van Sebastopol, online versie, dinsdag 06 10 2015

Aleksandr KALKO

Op pad met Konstantin Paustovskij

Van Konstantin Paustovskij zijn de woorden: *Leven moet je al reizend*. Dat is precies wat deze schrijver heeft gedaan. Heel het land werd zijn creatief laboratorium. Hij doorkruiste heel Centraal Rusland, bereisde het westen en het oosten, het zuiden en het noorden. Konstantin Georgiëvitsj bezocht zelfs Bulgarije, Griekenland, Frankrijk, Engeland en een aantal andere Europese landen.

Over enkele jaren zal het een halve eeuw geleden zijn dat deze erkende meester van de woordkunst ons heeft verlaten. Wonderlijk genoeg worden de deuren van de Konstantin Paustovskij-musea nog steeds geopend, ook in het buitenland. Liefhebbers van zijn werk verenigen zich in een groeiend aantal genootschappen. Zij proberen ook al reizend te leven, net als de schrijver zelf, die maar moeilijk op één plek kon blijven.

Zo bracht een groep van de Nederlandse Konstantin Paustovskij-Vereniging een bezoek aan de Krim.

De groep bestond uit mensen met verschillende professionele bezigheden: een bibliothecaris, een plantkundige, een filoloog, een jurist... Wat hen bindt is de liefde voor de creatieve erfenis van de Russische schrijver en het verlangen om de plaatsen te bezoeken die een ziel kregen door diens machtige talent.

De Nederlandse Paustovskij-fans bereisden in de afgelopen jaren Mestsjora, Taroës, Odessa, Kiev en andere gebieden en steden die verbonden zijn met het leven de de scheppende arbeid van hun literaire idool.

Bij het verhaal *Kara Boegaz* gebruikte Konstantin Paustovskij als epigram een uitspraak van de reiziger Karelin: *Aan de Kaspische zee is geen enkele kust zo duidelijk en zo compleet waardeloos*.

Karelin heeft het over Kara-Boegaz, de meest godvergeten plek, misschien niet ter wereld, maar dan toch zeker in Centraal-Azie, dat sowieso een onherbergzaam gebied is.

Maar ook die onherbergzame baai van de Kaspische Zee werd door de Nederlanders bezocht, en dan nog in de verzengende septemberhitte. Tijdens een gesprek herinnerde de tachtigjarige bibliothekaris Netty van Rotterdam zich ondeugend en met een schalkse blik in de ogen dat de luchttemperatuur bij Kara-Boegaz opliep tot bijna 40°.

Fridjof Pieter van Dalen functioneerde tijdens ons gesprek als tolk. Vergeleken bij mevrouw Netty en enkele van haar vriendinnen, is hij een jonge man. Hij beheerst het Nederlands, het Engels, het Duits en het Russisch. Voor ons werd hij meteen Fjodor Petrovitsj.

Tijdens ons samenzijn verbaasde hij de Russischtalige aanwezigen door de beste verzen

van Lermontov uit het hoofd voor te dragen.

– De literaire erfenis van Konstantin Paustovski, zo vertelde Fjodor Petrovitsj – Fridjof Pieter, spreekt de Nederlanders aan door de levendige natuurbeschrijvingen en door de oprechte, warme houding tegenover de gewone mens.

In de Krim wensten de gasten kennis te maken met de bezienswaardigheden van Bachtsjisarai. Vlak voor de revolutie van 1917 verkende de toekomstige schrijver samen met zijn verloofde Jekaterina Zagorskaja alle hoekjes van de stad en beklom hij de rotsstad Tsjoefoet-Kalé.

In Starij Krim betuigden de Nederlanders hun enthousiasme voor de collectie van het nog niet zo lang geleden geopende Konstantin Paustovskij-museum. Dit bevindt zich in een huisje met een romantisch pannendak, waar de schrijver verbleef op het einde van de jaren '50 van de vorige eeuw. Het huisje werd gered door enthousiaste plaatselijke liefhebbers van het werk van Konstantin Paustovskij.

In Koktebel wachtte de reizigers uit Europa een geweldige ontmoeting. In de jaren na de oorlog ontmoette Konstantin Paustovskij hier het jonge meisje Ljoeba. Zij werd het hoofdpersonage van een van zijn verhalen. De ontroerde gasten konden Ljoebov Petrovna Petsjorkina vragen stellen over gebeurtenissen uit een lang vervlogen tijd.

Langs de helling van de Kara-Dag klommen de Nederlanders naar een afgelegen huisje in het bos. De dikke muren zijn van natuursteen. In dat huisje bevindt zich tot op de dag van vandaag het wetenschappelijk centrum voor de monitoring van het milieu van het natuurreservaat van Karadag. Het huisje lijkt op een stevige koffer. Ooit kwam de schrijver hier om onderdak vragen, en er werd een werkkamertje gevonden voor hem. Een lakoniek opschrift op een gedenkplaat herinnert hieraan.

In Onrustige jeugd, een van de delen van Konstantin Paustovskij's epopee *Verhaal van mijn leven*, lezen we een weemoedige bekentenis van de schrijver: *Ik heb veel steden gezien, maar ik ken geen betere stad dan Sebastopol.*

De Nederlanders – of toch velen onder hen – konden zeggen dat onze stad voor hen het hoogtepunt was van hun reis door het schiereiland. Paustovskij maakte gebruik van de Marine bibliotheek. De Nederlanders kregen hier zijn lezerskaart en door hem gesigneerde boeken te zien.

Gids Svetlana Mirosjnitsjenko begeleidde de buitenlandse toeristengroep. Svetlana Vladimirovna liet haar groep kennis maken met heel wat interessante mensen. In Taurisch Chersones b.v. werd de groep opgewacht door prof. Joe. A. Babinov. Hij begon zijn wetenschappelijke loopbaan bij het natuurreservaat. In de lente van 1963 schreef Konstantin Paustovskij een brief aan I.A. Antonova, de toenmalige directeur van het reservaat. De brief was getypt, maar met de hand ondertekend. *In Sebastopol* – zo las Inna Anatolievna – *had ik een ontmoeting met jonge literatuurlijfhebbers, en samen met hen kwam ook uw medewerker Joeri Aleksandrovitsj Babinov. We praatten over het museum, over de opgravingen, over opmerkelijke amateur-onderzoekers ...*

Maar dat was maar een inleiding. Het voornaamste in de brief was het volgende:

Joeri Aleksandrovitsj vermeldde, dat in één van de door mij opgemerkte huisjes (op het grondgebied van de vesting- noot van de auteur) al een aantal jaren een professor woont, een liefhebber van jullie streek. Nu ontstond bij mij de hoop dat jullie mij misschien het andere huisje ter beschikking zouden stellen (onder bepaalde voorwaarden natuurlijk), niet voor de zomer, maar voor een of twee jaar? Ik zou daar in alle stilte, in de nabijheid van de ruïnes van Chersones en de zee, kunnen uitrusten en werken, door niemand opgemerkt en door niemand belaagd. Op mijn leeftijd zou dat een geluk zijn. Hoogstwaarschijnlijk twijfelde Inna Anatoliëvna er niet aan dat het verzoek van de grote schrijver zou worden ingewilligd. De geleerde inwoners van Chersones organiseerden een “volksvergadering”, waar ze een antwoord formuleerden aan Konstantin Paustovski, helemaal in de stijl van de antieke teksten:

... het kleine huisje met andron (zaal in een huis, waar de maaltijden van de mannen plaats vonden – opmerking van de auteur) in wijk XVI van Chersones tijdelijk ter beschikking te stellen van Konstantin, zoon van Georgij, zonder renovatie, deze zal nadien gebeuren met de middelen die zullen worden geïnd door de nomofilakes (inners van belastingen en boetes – opmerking van de auteur) bij wie de wetten van de polis overtreedt. De strategen van de stad zullen erop toezien dat geen Helleen of barbaar de rust van Konstantin zal verstoren, en dat men hem enkel bezoekt met zijn eigen goedvinden.

Angelina Zidgenidze, een jonge medewerkster van het museum, kreeg de opdracht om het document waaruit we hier een korte passage citeerden naar Konstantin Paustovskij toe te brengen, naar het Huis van de Schrijver in Jalta...

Maar de toen in ongenade gevallen Konstantin Paustovskij kreeg geen toestemming om een inwoner te worden van Chersones. En dat ofschoon hij had gevraagd om in het natuurpark te mogen werken als wachter. Er bestaan verschillende versies van de weigering: b.v. het huis zou onbewoonbaar zijn, het moest worden gesloopt. Maar het staat er nog steeds, uitgerust met moderne technische middelen. De Nederlanders namen ter herinnering een groepsfoto bij het tuinhek. Ze hielden de verhalenbundel *De Jonge Garde* in de handen, die verscheen in 1962 bij de uitgeverij van het Centraal Comité van de Komsomol. De schrijver had dit exemplaar op 8 mei 1963 geschonken aan Joe. A. Babinov. Konstantin Georgievitsj schreef de volgende opdracht in het boek: *Voor mijn beste Joeri Babinov, ter herinnering aan onze ontmoetingen in Sebastopol en Jalta, vriendschappelijk, K. Paustovskij*. De Nederlanders verzochten Joeri Alexandrovitsj om in het Nederlands vertaalde boeken van Konstantin Georgievitsj te signeren.

Hier, in Taurisch Chersones, hadden de gasten ook een gesprek met N.K. Sokolova, hoofdbibliothecaris van het K.G. Paustovskij-bibliotheekfiliaal. Natalia Konstantinovna vertelde meer bepaald hoe men nu in de stad de herinnering aan de schrijver levendig houdt. Niet enkel de bibliotheek, maar ook de straat is naar hem genoemd.

's Anderendaags gingen de gasten naar Balaklava. Hier, op de datsja van Apraksin met haar geweldige uitzicht op de uitgang van de baai naar de zee, bracht Konstantin Paustovskij in 1929 een groot deel van de zomer door, samen met zijn vrouw Jekaterina Zagorskaja en zijn vierjarige zoon Vadim. Diep onder de indruk hiervan schreef

Paustovski het verhaal *Gewenning aan de zee*. Het viel hem zwaar – het verhaal was pas klaar in 1935. We herkennen de omgeving van Balaklava: ... *Kaap Aya tekende zich als een kolossaal fort zwart af tegen de zee en wachtte geduldig op de hitte*. Naar zijn collega-schrijver en vriend Ruvim Fraierman ging een brief: *Een maand zal jullie 150 roebel kosten (reis inbegrepen), met alle comfort. Ik ga zwemmen en krabben vangen op een gezonken schoener en op de rotsen. Ik loop door de bergen en de thuyabossen en ben zo bruin als de laistrygon van Balaklava. Ik heb kennis gemaakt met vissers... Stop met nadenken, kom hierheen!*

Maar niet alles was zo wolkeloos. Keren we terug naar het verhaal. Daar lezen we over een creatieve crisis, over een persoonlijke crisis. De echtgenote van de hoofdpersoon *wilde het verleden ophalen: de geboorte van de jongen, het verlies van het levensgevoel, plotse veranderingen in haar man*. Verder volgt nog meer. Verwijten aan het adres van de echtgenoot: *Ik herlees wat je hebt geschreven, en het is voor mij moeilijk te aanvaarden dat jij jezelf verstoopt voor het leven in door tropische bloemen overwoekerde, zonovergoten, schitterende stegen... Schrijf toch over echte mensen, over hoe met bloed en zenuwen de nieuwe mensheid wordt geschapen*.

Michail Cholmogorov, een vooraanstaande Moskouse specialist van de literaire erfenis van K.G. Paustovskij, beschouwt het van Balaklava doordrongen verhaal *Gewenning aan de zee* als een breekpunt in het werk van de schrijver. Konstantin Georgiëvitsj schreef zelf: *Niet zonder innerlijke weerstand heb ik gebroken met het zuiver exotische en daarover het verhaal Gewenning aan de zee geschreven*.

De Nederlanders bekeken met veel aandacht de ruïnes van de datsja van Apraksin, de doopvader van Nikolaas II. De datsja ligt tussen berghellingen met eeuwig groene bomen en is een ontwerp van de geniale architect Krasov (die ook het paleis van Livadia bouwde). Ze werd verwoest tijdens de oorlog. Dit alles is een getuige van de lotgevallen en drama's van Konstantin Paustovskij.

Ikzelf liet mijn gedachten gaan over de magie van zijn woord, dat niettegenstaande alle door Europa opgelegde sancties toch de macht heeft om op de Krim, in Sebastopol, mensen samen te brengen met goede bedoelingen en liefde in hart en ziel.

Was het voor de Nederlanders dan moeilijk geweest om de reis naar de Krim, naar Sebastopol te organiseren? Het antwoord van Fridjof Pieter – Fjodor Petrovitsj was klaar en duidelijk: *Geen probleem!*

Vertaling: Greet Vanhassel